

3. Навчальна програма з мистецтва для 5–9-х класів для загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена наказом МОН від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році [Instruktazh-metod.rekom.shchodo.orhaniz.osv.protsesu.2022-2023.navchalnomu.rotsi.20.08.2022.pdf](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/instruktsiino-metodichni-rekomendatsii-shcho-do-organizatsii-osvitnyoho-protsesu-ta-vikladannya-navchalnih-predmetiv-u-zakladah-zagalnoi-serednoyi-osviti-u-2022-2023-navchalnomu-roci)
5. Веклич Ю. Створення тематичних блоків навчальних матеріалів з предмета «Мистецтво» за допомогою застосування Google Sites для формування цілісності знань учнів під час дистанційного навчання в період воєнного стану. <https://docs.google.com/document/d/1ltB50ETzZJWcS-8rEf346YLF6pKEwxHo/edit?usp=drivesdk&ouid=113774551794374731279&rtpof=true&sd=true>
6. Веклич Ю., Інтернет-ресурс: Google Sites «Кіномистецтво» <https://sites.google.com/nl34.ukr.education/cinema/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0>

Знахідки й переваги інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) на прикладі модельної навчальної програми для закладів загальної середньої освіти

Янченко Юлія, учитель української мови та літератури комунального закладу «Харківський ліцей № 6 Харківської міської ради»

У статті розглянуто зміст поняття «інтеграція», розкрито педагогічний потенціал інтегрованої програми з літератури відповідно до змістового аспекту курсів «Українська література» та «Зарубіжна література».

***Ключові слова:** інтеграція, педагогічний потенціал інтегрованої програми з літератури, інтегрований курс української та зарубіжної літератури.*

Стрімкий розвиток сучасного суспільства зумовлює певні виклики та зміни, які торкаються різних галузей. Впливу зазнала й система освіти, що поступово відходить від традиційних поглядів, спираючись на принципи гуманізації, демократизації, інтеграції. Реформи, які відбулися в освітньому процесі України, виклики сьогодення в умовах воєнного стану зумовили відповідне переформатування вчительської спільноти з метою пошуку правильних шляхів удосконалення системи навчання.

Сучасна освіта ґрунтується на цілісному світорозумінні та інтегральному мисленні учнівства. Така тенденція стала результатом інтеграції, що дозволяє збагатити й удосконалити освітній процес. У цьому контексті важливу роль відіграють предмети суспільно-гуманітарного циклу, зокрема «література». Завдяки інтегрованому підходу під час навчання формується цілісна художня картина світу школяра з урахуванням історичної, суспільної, громадянської складових.

Теоретичне підґрунтя інтеграції було сформоване ще видатними педагогами: Я. Коменським, В. Сухомлинським, Й. Песталоцці, Ш. Амонашвілі. Особливості виявлення інтеграції в педагогіці вивчали: С. Гончаренко, І. Козловська, О. Савченко, Н. Сердюкова, В. Фоменко. Дослідження феномену освітньої інтеграції зустрічаємо в працях Н. Бібік, Я. Данилюк, І. Козловської. Питання, пов'язані з альтернативними формами проведення навчання, розглянуто в наукових розвідках дослідників М. Фіцули, Н. Волкової та ін. Ключові аспекти інтегрованих уроків та їх проблематику розглядали Г. Букреєва, С. Ковтунець, А. Андреева та ін.

Важливим етапом у формуванні інтегрованого підходу в умовах розвитку сучасної освіти відіграла поява, апробація та затвердження інтегрованих програм різних предметних циклів. Така тенденція дозволяє сформувати нового вчителя, для якого пріоритетним буде формування цілісної системи узагальнених знань в учнівства.

Мета розвідки – уточнити зміст поняття «інтеграція», розкрити педагогічний потенціал інтегрованої програми з літератури відповідно до змістового аспекту курсів «Українська література» та «Зарубіжна література».

Матеріалом нашого дослідження стала модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Ніколенко О. М., Мацевко-Бекерська Л. В., Качак Т.Б., Богосвятська А.-М. І., Рудніцька Н. П., Туряниця В. Г.) [4].

Уперше в науковий обіг поняття «інтеграція» було введено в Англії в кінці XIX століття вченим Г. Спенсером. У наукових джерелах поняття «інтеграція» має багато тлумачень. Як правило, цей термін використовують для позначення стану зв'язаності кількох окремих частин у ціле; також може означати процес, що веде до такого стану. Етимологія терміна пов'язана зі словами латинського походження, що в дослівному перекладі означають «відновлення», «поповнення», «цілий» [5, с. 79]. У педагогіці поняття інтеграції розглядав закордонний учений Дж. Гіббоне. Американський дослідник висловлював думку, що інтеграція передбачає поєднання частин систем таким чином, щоб результат об'єднання перевершував їхнє значення до взаємодії. Не менш значущою в прогресивній педагогіці була теза Я. Коменського про важливість інтеграції знань, для формування системи яких слід обов'язково послідовно встановлювати зв'язки між навчальними предметами. Не втратили актуальності думки К. Ушинського, який справедливо вважав, що знання та ідеї будь-якої науки повинні органічно об'єднуватись у світлий і широкий погляд на світ і життя загалом [2, с. 42]. Процесуальний та результативний аспект інтеграції виокремлювала І. Козловська. Вона вважала, що інтеграція передусім представляє собою процес і результат створення нерозривно зв'язаного, єдиного [3, с. 72]. Інтеграція, як провідна тенденція оновлення змісту освіти, дає можливість якісно змінити його, зокрема доповнити той чи інший предмет соціально-філософськими, психолого-економічними, історичними знаннями, знаннями історії науки, що взаємозв'язані між собою. Як бачимо, інтеграція – це могутній засіб формування світогляду, який має не нормативний, а особистісний характер. За умови її успішної методологічної реалізації передбачається забезпечення якісної освіти – конкурентоздатної, спроможної створити умови кожній людині для самостійного досягнення тієї чи іншої життєвої мети, творчого самоствердження у різних соціальних сферах [1].

В умовах розвитку й реформування сучасної освіти значної популярності набувають інтегровані уроки, побудовані на основі змісту інтегрованих курсів, відповідно до інтегрованих програм, головним завданням яких стало формування комплексного бачення предмета учнем у розрізі реального життя.

Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Ніколенко О. М., Мацевко-Бекерська Л. В., Качак Т. Б., Богосвятська А.-М. І., Рудніцька Н. П., Туряниця В. Г.) зосереджена на формуванні в учнів любові до читання художніх творів українських і зарубіжних письменників, стійкого інтересу до мистецтва слова України та людства, виховання покоління свідомих громадян України, які шанують і обстоюють національні цінності, використовують культурні здобутки інших країн для особистісного зростання та самореалізації.

Інтегрований курс «Література (українська та зарубіжна)» є складником мовно-літературної галузі. Він виконує важливу українознавчу й націєтворчу роль. Предметом вивчення цього курсу стали художні твори українських письменників, а також художні твори зарубіжних авторів у найкращих українських перекладах із урахуванням здобутків української перекладацької школи.

Увесь курс має таку структуру: пояснювальна записка, основна частина, прикінцева частина. У нашій розвідці акцентуємо увагу саме на основній частині, зокрема змісті навчального предмета, очікуваних результатах навчання, видах навчальної діяльності учнів 7 класу з метою опису переваг такої методики викладання літератури в школі. Так, курс починається зі вступної частини, у якій зосереджено увагу на повторенні теорії літератури й визначенні місця літератури як виду мистецтва у світовій культурі.

У розділі *«Героям слава!»* зосереджено увагу на вивченні пісень про визвольну боротьбу народів світу, зокрема українських патріотичних пісень (козацьких, стрілецьких, повстанських) («Козацькому роду нема переводу...», «Боже, великий, єдиний...», «Ой, у лузі червона калина...», «О, Україно!» тощо) і волелюбних пісень в історії та культурі зарубіжних країн і народів (Роберт Бернс, «Гей, шотландці!», Клод Жозеф Руже де Ліль, «Марсельеза», Френсіс Скотт Кі, «О, скажи, що ти бачиш на небі...» та ін.). Жанр балади в художній літературі та в усній народній творчості також розглядається крізь призму української та світової культури. Пропонується один із варіантів зіставлення твору Тараса Шевченка «Тополя» і Адама Міцкевича «Світязь». У такий спосіб акцентується увага на формуванні світоглядної системи учня, який свідомо вміє зіставляти культурні процеси в житті українського народу та народів світу, порівнювати розвиток жанрової форми, системи образів, способів вираження у вітчизняній літературі та зарубіжній.

Наступний розділ *«Козацтво і лицарство в літературі»* присвячений зіставленню системи цінностей запорозьких козаків і кодексу честі лицарів. Автори курсу пропонують зробити це за матеріалами творів Миколи Гоголя «Тарас Бульба», Тараса Шевченка «Іван Підкова» та Вальтера Скотта «Айвенго». Доцільним, на наш погляд, у програмі є введення рубрики «Літературний міст у сьогодення», яка дозволяє учнівству порівнювати класичні твори із сучасними. Так, у цьому розділі пропонується вивчення 1-2 творів на вибір учителя (Олександр Гаврош, «Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу», Андрій Кокотюха, «Потаємні двері», Сюзанна Коллінз, «Голодні ігри» та ін.). Це дозволяє педагогу говорити про актуальність вивчення програмових творів української та зарубіжної літератури, указуючи на нерозривний зв'язок ідейного наповнення, жанрових форм минулого і сьогодення.

У розділі *«Люблю тебе безмежно, земле моя!»* центральною темою стає любов до Батьківщини, усеохопне почуття патріотизму й безпринципна відданість власним переконанням, свідомій громадянській позиції. Матеріалом з української літератури стали твори: Івана Франка «Земле, моя всеплодюча мати...», Дмитра Павличка «Два кольори», Володимира Івасюка «Червона рута». Вивчення цих поезій дозволяє попрацювати з теорією, що стосується поетичного тексту, розглянути функціонування художніх засобів у ліричному творі, порівняти їх із фольклорними. Особливої уваги заслуговує значення патріотичної пісні у формуванні української та світової культури. Серед прозових творів автори курсу пропонують розглянути автобіографічну повість Михайла Стельмаха «Гуси-лебеді летять...» та порівняти її з твором Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів» або романом Еліно́р Портер «Полліанна виростає», звертаючи увагу на психологізм і художні засоби передачі внутрішнього світу головного героя.

Розділ *«Література проти війни»* присвячений зображенню подій Другої світової війни в українській та європейській ліриці (Платон Воронько, «Я той, що греблі рвав...», Микола Негода, «Степом, степом...», Василь Симоненко, «Пам'ять», Леонід Первомайський, «Уночі, в Старім Осколі...», Ліна Костенко, «Мій перший вірш написаний в окопі...», Констани Ільдефонс Галчинський, «Пісня про солдатів з Вестерплатте», «Лист із полону», Альфред Маргул-Шпербер, «Про назву концтабору

Бухенвальд», Іммануель Вайсглас, «Круки», Піт Сігер, Джо Хікerson, «Де ж поділися квіти всі?...» та ін.). Особливої уваги в цьому контексті заслуговує рубрика «Літературний міст у сьогодення», у якому вчитель може обрати 1-3 твори, присвячені сучасній українсько-російській війні. Це дозволяє проводити історичні паралелі між ХХ і ХХІ століттями, порівнювати образи ліричних героїв, образи сучасників, зокрема у прозових творах.

Розділ «Дружба і кохання» присвячено захопленню багатством людських почуттів в українській та зарубіжній поезії. Роберт Бернс і Генріх Гейне, Йоганн Вольфганг Гете і Адам Міцкевич, Олександр Олесь і Андрій Малишко, Володимир Сосюра і Василь Симоненко – це неповний перелік прізвищ майстрів поетичного слова, які тонко й уміло захоплюються романтикою почуттів, вражають довершеною образністю та символікою. У цьому тематичному розділі також пропонується розглянути твори О. Генрі «Дари волхвів», «Останній листок», акцентуючи увагу учнів на ролі художньої деталі в новелі, на возвеличенні людини, яка здатна на самопожертву заради ближнього.

Тематичний розділ «Особиста відповідальність» допомагає вчителю разом з учнівством сформувати риси відповідальної самостійної особистості, яка здатна свідомо приймати рішення, ураховуючи наслідки й намагаючись справдити очікування. Пропонується розглянути подібну проблематику в таких творах: Януш Корчак, «Пригоди короля Мацюся», Антуан де Сент-Екзюпері, «Маленький принц», Акутагава Рюносеке, «Павутинка», Віктор Близнець, «Звук павутинки», Джеймс Олдрідж, «Останній дюйм», Євген Гуцало, «Я у синьому небі висію ліс». Слід зазначити, що автори курсу пропонують розглядати по 3-4 розділи твору, якщо це крупна жанрова форма, на вибір учителя. Це дозволяє ознайомитися з текстом, провести ідейно-тематичний аналіз, охарактеризувати головних персонажів. У такий спосіб учнівство має змогу познайомитися з більшою кількістю українських і зарубіжних текстів, приділити увагу в позаурочний час тому твору, який справив найбільше враження.

Останній тематичний розділ інтегрованого курсу – «Ти знаєш, що ти – людина?...», у якому порушено проблему вибору життєвої позиції та призначення людини шляхом увиразнення неповторності й унікальності кожної особистості. Як і в попередніх частинах програми, матеріалом для засвоєння стають і ліричні, і прозові твори, наприклад: Тараса Шевченка «Заповіт»; Редьярда Кіплінга «Якщо...»; Василя Симоненка «Ти знаєш, що ти – людина?...», «Лебеді материнства»; Айзека Азімова «Фах». З метою поглибленого сприйняття обраної теми автори курсу також пропонують перегляд відповідних кінострічок. Слід зазначити, що таку добірку фільмів містить кожен розділ програми. Це допомагає краще проаналізувати певну проблему, заглибитися в неї, звертаючись також до кінематографії та реалізації відповідної ідеї засобами ще одного виду мистецтва.

Завершується інтегрований курс української та зарубіжної літератури 7 класу підсумками, у яких порушуються актуальні теми і проблеми у творах класичної та сучасної літератури, прочитаних протягом навчального року; розглядаються основні образи улюблених героїв та героїнь художніх текстів/медіатекстів; обговорюються авторські ідеї, утілені в літературних персонажах, літературні жанри та міжжанрові утворення.

Частина інтегрованої програми, присвяченої 8 класу, має подібну структуру, такі ж рубрики й підтеми.

Отже, детально розглянувши модельну навчальну програму «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Ніколенко О. М., Мацевко-Бекерська Л. В., Качак Т. Б., Богосвятська А.-М. І., Рудницька Н. П., Турияниця В. Г.) інтегрованого курсу літератур (української та

зарубіжної), ми мали змогу уточнити розуміння поняття «інтеграція» відповідно до сучасних положень у галузі педагогіки. На основі аналізу наукових розвідок сучасних учених розкрито педагогічний потенціал інтегрованої програми з української та зарубіжної літератури. **Вважаємо, що методично правильне застосування інтегрованого навчання впливає на результативність процесу навчання:** знання набувають якості системності, уміння стають узагальненими, комплексними, посилюється світоглядна спрямованість пізнавальних інтересів учнів, досягається всебічний розвиток особистості, ефективніше формуються ключові компетентності здобувачів освіти, зокрема читацька та мовленнєва. В учнів формується комплексне бачення предмета та його завдань, вони вчаться шукати підходи до їх розв'язання, але не окремо, а в розрізі реального життя.

Список використаних джерел

1. Абрагам В. І., Доля А. О., Абрагам Н. М. Шляхи провадження інтегрованого навчання в Новій українській школі. *Науково-практична конференція «Молодий вчений»*. Дніпро, 2023. С. 5–9. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/download/27/539/1107-1?inline=1>
2. Бірюк І. А. Інтегровані уроки в початковій школі: метод. посіб. Володимирець, 2018. 65 с.
3. Козловська І. М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи. Львів, 1999. 302 с.
4. Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Ніколенко О. М., Мацевко-Бекерська Л.В., Качак Т. Б., Богосвятська А.-М. І., Рудніцька Н. П., Турянця В. Г.), URL: <https://drive.google.com/file/d/1CaD6SMHiGMEIyrtG7NzZmeAl91xG-cq/view>
5. Семенова А. В. Словник-довідник з професійної педагогіки. Одеса: Пальміра, 2006. С.79. URL: <https://www.pedagogic-master.com.ua/public/semenova/slovník.pdf> (дата звернення: 18.05.2006).
6. Шпіца Р., Лисенко Т. Педагогічний потенціал інтегрованих уроків мистецтва у форматі Нової української школи. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_school/2021/2/24.pdf

Розвиток емоційно ціннісного ставлення дітей до навчання на засадах упровадження ідей інтегрованого навчання

*Булгакова Валентина, учитель зарубіжної літератури,
учитель-методист комунального закладу «Первомайський
ліцей № 7 Первомайської міської ради Харківської області»,
Гоженко Вікторія, учитель української мови та літератури
комунального закладу «Первомайський ліцей № 7
Первомайської міської ради
Харківської області»*

У статті розглядаються місце та значення процесу інтеграції предметів гуманітарного циклу, а також досліджено вплив художнього слова на духовно-емоційний світ здобувачів освіти, що сприяє підвищенню мотивації під час вивчення літератури та якості навчання.

Ключові слова: ідея інтегрованого підходу до навчання, емоційно-ціннісна компетенція, міжпредметні зв'язки, гуманітаризація освіти, ціннісний аспект ставлення учнів до художнього твору.

«Я ненавиджу школу. Ненавиджу її більш за все на світі. Ні, навіть ще сильніше... Вона зіпсувала мені все життя». Такими словами починається твір відомої французької письменниці Анни Гавальди. Цікаво, що ж могло довести підлітка до такого відчаю? Що саме в освітньому процесі могло викликати такі емоції в дитини? Чи хочемо ми, щоб хтось із наших учнів колись сказав такі слова?